

# Voisé, Waldemar

---

## "Odczyty filozoficzne", Tadeusz Czeżowski, Toruń 1958 : [recenzja]

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/1, 187-188

---

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



Budowa całych rozdziałów i, co nas głównie interesuje, ich części historycznych, jest niejednorodna. Jedni autorzy przedstawiają globalnie rozwój omawianej nauki, inni — rozwój poszczególnych dziedzin; uderza to np. w historii fizyki, która rozpada się na historię mechaniki, historię nauki o ciepłe, historię optyki itd. aż do fizyki jądrowej. Jedni autorzy ograniczają się do wymienienia problemów i nazwisk badaczy, inni pokrótce objaśniają kolejno występujące problemy. Historia matematyki (J. Fleckenstein) obejmuje sześć stron (36—42 s.). Historia socjologii (H. Maus) 10 stron (318—323 s.) i daje przegląd ważniejszych szkół i kierunków, a historia techniki (M. Thiem) ogranicza się do podania dat najważniejszych wynalazków za okres od r. 1320—1945, używając na to nie całe dwie strony (373—374 s.). W zakresie rozwoju historii (Willy Hoppe) czytamy głównie o wkładzie uczonych germańskich, poczynając od VII w. n. e., gdy historyk psychologii (Oswald Kroh), a zwłaszcza socjologii (Maus) uwzględniają dorobek nauki francuskiej, angielskiej, amerykańskiej, i to zarówno w całym tekście, jak i podanej bibliografii.

Rozdział o organizacji nauki wzmiankuje o dziejach ważniejszych akademii, towarzystw i instytutów naukowych — głównie Europy zachodniej, ażeby ułatwić zrozumienie dzisiejszej sieci tych instytucji. Artykuł *Wiedza o książce* wypełniony jest prawie w całości informacjami historycznymi.

Mimo zwięzłości i predylekcji autorów do podkreślenia osiągnięć uczonych niemieckich, *Universitas...* przedstawia znaczną wartość użytkową: w jednym tomie skupiono informacje o wielu naukach i usystematyzowano zagadnienia wiążące się z ich historycznym rozwojem. Nie tylko studenci, lecz niekiedy także pracownicy naukowci szukają uporządkowanych wiadomości o kierunkach badań i kierunkach nauk, leżących poza ich ścisłą specjalnością. Wiadomości tego rodzaju znaleźć można właśnie w *Universitas...* także w odniesieniu do nauk młodych, jak teatrologia (w tym dziale podana bibliografia rejestruje liczne dysertacje doktorskie). Staranne indeksy: osobowy i rzeczowy ułatwiają korzystanie z wydawnictwa.

Okoliczność, że pominięto w nim prawie zupełnie udział Europy wschodniej w tworzeniu nauki, może stać się podniecią do podjęcia próby wszechstronniejszego opracowania zagadnień naukoznawczych (dla celów praktyki codziennej) lub choćby adaptacji do naszych potrzeb omawianego wydawnictwa.

Maria Uklejska.

Tadeusz Czeżowski, *Odczyty filozoficzne*. Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace Wydziału Filologicznego i Filozoficznego. Tom VII, z. 1. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Toruń 1958, s. 323

Książka stanowi zbiór rozważań spisywanych w latach drugiej wojny światowej i po niej. Niektóre z nich są jedynie naszkicowane, inne rozbudowane szerzej. Autor zaznacza w przedmowie, że dadzą się one podzielić w przybliżeniu na dwie grupy: „jedne dotyczą zagadnień teoretycznych i historycznych, drugie nawiązują do problemów praktycznych... Wszystkie mają źródło w dążeniu do myślowego porządkowania spraw, z którymi spotykamy się w różnych sytuacjach“.

Miejsce słowa wstępnego zajęły rozważania *W dziesięciolecie śmierci Kazimierza Twardowskiego* (napisane w r. 1948). Ich lektura tłumaczy w dostatecznej mierze przyczynę, dla której *Odczyty filozoficzne* Tadeusza Czeżowskiego interesują nie tylko filozofów, lecz także historyków nauki. Pomiedzy rokiem 1895, kiedy Twardowski obejmował katedrę na lwowskim uniwersytecie, a rokiem jego śmierci (1938) dokonana się gruntowna przemiana w badaniach filozoficznych: traktowane jako działy psychologii stosowanej, nauki humanistyczne wyemancypowały się spod hegemonii psychologizmu, a sama psychologia przeżyła kryzys swych podstawowych pojęć i metod. Próby nowego określenia przedmiotu i zakresu badań psychologii związane były z rozwojem nowych metod eksperymentalnych. Kazimierz Twardowski głosił pogląd, że badanie filozoficzne powinno czynić zadość wymaganiom naukowego krytycyzmu i naukowej ścisłości, dzięki czemu cała jego szkoła przyjęła jako zasadę naczelną postulat naukowości w rozważaniach filozoficznych.

Mimo że historyk nauki znajdzie wiele interesującego materiału także i w drugiej części pracy (*Sens życia*), to jednak głównie pierwsza część przyciągnie jego uwagę. Nosi ona tytuł *Teoria i rzeczywistość* i obejmuje z górami dwadzieścia rozpraw dotyczących różnorodnych problemów.

Najogólniejsze zagadnienia porusza napisana w r. 1946 rozprawa *O naukach humanistycznych*; omawia tu autor m.in. dawniejsze i współczesne pojmowanie nauk humanistycznych, metody badania humanistycznego oraz rozszerzenie pojęcia nauki, która dziś obejmuje i nauki humanistyczne, dostarczające wiedzy o tych dziedzinach rzeczywistości, do których nie sięga doświadczenie przyrodnicze.

Rozprawa *Etyka jako nauka empiryczna* (ogłoszona w r. 1949 w „Kwartalniku Filozoficznym“, a w r. 1953 w „Philosophy and Phenomenological Research“) stwierdza daleko sięgającą równoległość pomiędzy przekonaniami spostrzeżeniowymi a ocenami aksjologicznymi jako zabiegami poznawczymi, co pozwala traktować także i etykę jako naukę empiryczną.

Szkic pt. *Niektóre dawne zagadnienia w nowoczesnej postaci* zawiera obszerny rozdział poświęcony historii różnych typów myślenia indukcyjnego — od indukcji jońskiejskiej do stwierdzenia Keynesa i Nicoda.

Spśród innych odczytów zasługujących na baczną uwagę historyka nauki wymienić trzeba przede wszystkim *Twierdzenia ogólne w teorii naukowej*, *Arystoteles*, *Galileusz*, *Bacon* oraz *Uwagi Historyczne o tzw. najwyższych prawach myślenia*.

*Odczyty filozoficzne* stanowią więc kształcącą lekturę nie tylko dla historyka nauk społeczno-humanistycznych, lecz i dla historyka tzw. nauk ścisłych. Pierwszy znajdzie w nich pogłębienie filozoficzne wielu problemów wiążących się z dziejami kształtowania się naukowego ujmowania rzeczywistości. Drugi — filozoficzny aspekt licznych zagadnień związanych z codzienną pracą badawczą. Obaj zaś pogłębią problematykę i poszerzą jej horyzonty. W ten sposób unaukowniona filozofia zwiąże się ściśle z ufilozoficznoną historią nauki. Z przymierza tego historia nauki odnieść może jedynie korzyść.